

МУҒАЛЛИМ ҲАМ ҮЗЛИКСИЗ БИЛИМЛЕНДИРИЎ

Илимий-методикалық журнал

№ 5/1 2024

*гуманитарные науки
естественные науки
технические науки*

МУҒАЛЛИМ ҲАМ ҮЗЛИКСИЗ БИЛИМЛЕНДИРИЎ

Илимий-методикалық журнал

2024

5/1-сан

*Ўзбекистан Республикасы Министрлер Кабинети жанындагы
Жоқаргы Аттестация Комиссиясы Президиумының
25.10.2007 жыл (№138) қарары менен дизимге алынды*

*Қарақалтақстан Баспа сөз ҳәм хабар агентлиги тәрәпинен
2007-жылы 14-февральдан дизимге алынды.
№01-044-санлы суўалық берилген.*

5/1-сан 2024
сентябрь

Шөлкемlestiрiушiлер:

*Қарақалтақстан Республикасы Халық билимлендириу Министрлиги,
ӨЗПШИИ Қарақалтақстан филиалы*

Редактор:

А. Тилегенов

Редколлегия ағзалары:

Мақсет АЙЫМБЕТОВ	Аскарбай НИЯЗОВ
Нағмет АЙЫМБЕТОВ	Сабит НУРЖАНОВ
Айтмурад АЛЬНИЯЗОВ	Захия НАРИМБЕТОВА
Сапардурды АБАЕВ	Хушбоқ НОРБҰТАЕВ
Адхамжон АБДУРАШИТОВ	Уролбой МИРСАНОВ
Хайрулла АЛЯМИНОВ	Сафо МАТЧОН
Мавлюда АЧИЛОВА	Шукурулло МАРДОНОВ
Азизжан АБДАЗИМОВ	Абдулхамид МИРЗАЕВ
Байрамбай ОТЕМУРАТОВ	Камаладин МАТЯКУБОВ
Алишер АЛЛАМУРАТОВ	Гулзабира БАБАШЕВА
Дилшодхўжа АЙТБАЕВ	Барлықбай ПРЕНОВ
Интизар АБДИРИМОВА	Қалыбай ПРИМБЕТОВ
Тўлкин АЛЛАЁРОВ	Рағно ОРИПОВА
Марифжон АХМЕДОВ	Бахтиёр РАХИМОВ
Умида БАҲАДИРОВА	Норим РАХМАНОВ
Фархад БАБАШЕВ	Муқаддас РАХМАНОВА
Ботир БОЙМЕТОВ	Светлана СМЕРНОВА (Москва, Россия)
Гулзода БОЙМУРОДОВА	Феруза САПАЕВА
Шахло БОТИРОВА	Мухаббат САЛАЕВА
Комил ГУЛЯМОВ	Қаххор ТУРСУНОВ
Маманазар ДЖУМАЕВ	Амина ТЕМИРБЕКОВА
Аскар ДЖУМАШЕВ	Нурзода ТОШЕВА
Дилдора ДАВРОНОВА	Қуанишбек ТУРЕКЕЕВ
Мухтар ЕРМЕКБАЕВ (Шимкент, Қазақстан)	Тажибай УТЕБАЕВ
Алишер ЖУМАНОВ	Саодат ТОШТЕМИРОВА
Гүлнара ЖУМАШЕВА	Амангелди УТЕПБЕРГЕНОВ
Холбой ИБРАГИМОВ	Мамбеткерим ҚУДАЙБЕРГЕНОВ
Шохида ИСТАМОВА	Амангелди КАМАЛОВ
Умида ИБРАГИМОВА	Ризамат ШОДИЕВ
Алима КЕНЖЕБАЕВА (Тараз, Қазақстан)	Зафар ЧОРШАНБИЕВ
Азамат КАМАЛОВ	Рустам ФАЙЗУЛЛАЕВ
Джавдод ПЎЛАТОВ	Дўстназар ХИММАТАЛИЕВ
Ярмухаммат МАДАЛИЕВ (Шимкент, Қазақстан)	Тармиза ХУРВАЛИЕВА
Меруерт ПАЗЫЛОВА	Умид ХОДЖАМҚУЛОВ
Пердебай НАЖИМОВ	Жавлонбек ХУДОЙБЕРГЕНОВ
	Гулрухсор ЭРГАСHEВА
	Гавхар ЭШЧАНОВА
	Қонысбай ЮСУПОВ

МАЗМУНЫ

ТИЛ ҲАМ ӘДЕБИЯТ

Отениязова Х. Е. Дуньяның фольклорлық-тиллик картинасында «үй» концепти (Қарақалпақ фольклоры материаллары мысалында)	7
Айтбайев Д.Т. Lingvistik belgining ichki va tashqi tuzilishi o'rtasidagi munosabat	14
Kabulova D., Salomova G. Connection of phonetics with other sciences	19

ПЕДАГОГИКА, ПСИХОЛОГИЯ

Sabirova M., P'yasova Z. Xalq og'zaki ijodi orqali oilada farzandlarni kitobxonlikka tarbiyalash	26
Сабилова М.Г. Тоҳир Малик асарларида оилавий тарбия масалалари	30
Shodmonova S.M. Differensial ta'lim va uning o'ziga xos jihatlari pedagog olimlar nigohida	34
Qo'chqarov D.U. Professional ta'lim tizimi o'quvchilarining raqamli kompetensiyalarini rivojlantirish	40
Aliqulov A. Ta'limda SMART texnologiyalarni qo'llash muammo va yutuqlari	45
Ismatova Sh. Raqamli pedagogik ta'limda zamonaviy baholash texnologiyalar	52
Mirzukurlov M.M. O'quvchilarda kreativ kompetensiyani rivojlantirishda o'qituvchining roli	56
Meliboyev A.R. Raqamli iqtisodiyot sharoitida professional ta'lim tizimi pedagoglarining raqamli kompetensiyalarini rivojlantirish	62
Siddiqova S. G'. Ish beruvchilar va ta'lim muassasalarining ijtimoiy hamkorlik munosabatlari	68
Матякубов К.К., Ташкенбоева К., Усмонова Н., Тажидинова М. МДХ мамлакатларида технологик таълим тараққиёти	74
Матякубов К.К. Касбга йуналтириш ишнинг мактаб системаси	81
Xalimatov L.N. Ta'lim-tarbiya jarayonini texnologiyalashtirish va pedagog xodimlar kasbiy mahoratini oshirish tizimi samaradorligini oshirishning tashkiliy pedagogik asoslari	87
Voxidov E.R. Darsda nazariya va amaliyot uyg'unligi fizika ta'limi sifatini kafolatlovchi asosiy omil	91
Abdraimova B.B. Bo'lajak biologiya o'qituvchisi diagnostik faoliyatining tabiiy yo'nalishlari	101
Ташманов Н. Мактаб биология дарсларида термин – атамалардан фойланиб ўзлаштириш самарадорлини ошириш йўллари	107
Abdurasulov J. Harbiy ta'lim jarayoniga pedagogik va psixologik texnologiyalarni joriy etish	116
Janbayeva M.S. Talabalarning kasbiy mobilligini shakllantirishga ta'sir etuvchi omillar	121
Айтбайева Г.Ғе. Bag'rikenglik inson faoliyatini tartibga soluvchi axloqiy tamoyildir	127
Fayziyeva X. O'quvchilarda nutqiy-me'yoriy axloqni shakllantirish usullari	132
Shonazarova S.R. O'quv jarayonida geografik tushunchalarni falsafiy aksiologik yondashuv asosida takomillashtirish mazmuni	138
Qulmo'minov O'.S. Ona tili o'qitishda o'quvchilarning kreativ ko'nikmalarini modellashtirish vositasida rivojlantirish	144
Исмаилов А.С. Таълим муассасаларида ёшларни миллий қадриятлар руҳида тарбияловчи парадигмалар	150
Qunnazarov A.Q. Umumiy o'rta ta'lim maktablarining dars jarayonida pedagogik dasturiy vositalardan foydalanish	157
Esonturdiyev M.N., Qaynarova I.V. Talabalarda o'z-o'zini rivojlantirish va pedagogik kompetensiyalarni shakllantirish usullari	164
Musurmonov R. O'quvchilarning darslarni o'zlashtirmasligiga nima sabab?	174
Kurbanova A.T. San'at ta'limida raqamli transformatsiyani joriy etish dolzarb pedagogik muammo sifatida	178

To'rayev A.M. Talabalarda tadqiqotchilik kompetensiyasini shakllantirishning pedagogik shartlari	185
Raxmanova M. Q. Uzluksiz ta'lim tizimida shaxs ijtimoiy faolligini oshirishning o'ziga xos pedagogik-psixologik xususiyatlari	191
Ernazarova M.J. Bo'lajak o'qituvchilarda kasbga qadriyatli yondashuv ko'nikmasini shakllantirish	197
Rustamov B.X. Bulajak pedagoglarning boshqarilish kunikmalarini shakllantirishning ʻurini	202
Rasulov A.N. Ta'limda innovatsion klasterni amalga oshirishning afzalliklari	208

МИЛЛИЙ ИДРА ҲАМ РЎХБЙЛЫ ТИЙКАРЛАРЫ ДАРИЙХ ФИЛОСОФИЯ

Кадыров К.Б. Исламская культура: от философских и исторических пониманий к психологической сути	213

ФИЗИКА, МАТЕМАТИКА, ИНФОРМАТИКА

Eshbayeva Z.N. Talabalarni nazariy mexanikaga oid kompetentligini rivojlantirish muammolari	217
Nasirova Sh.N., Jo'rayeva D.E. Umumta'lim maktablarida scratch dasturdan foydalanishning ahamiyati	224

БАСЛАЎШИ КЛАСС, МЕКТЕПКЕ ШЕКЕМГИ ТӘРБИЯ

Oteniyazova Sh. Mektepkе shekemgi jastađi balalardı hár tárepleme jetik etip tárbiyalawda kórkem ádebiyat shıǵarmalarınń áhmiyeti	230
Baltabaeva B. Oqıw tapsırmaları arqalı baslawısh klass oqıwshılarınıń awızeki sóylew kónlikpelerin qálıplestiriw metodikasi (tálim qaraqalpaq tilinde alıp barılatuđın mektepler misalında)	235
Narimbetova Z.A. Boshlang'ich sinflarda matematika darslarida o'quvchilarning mantiqiy tafakkurini rivojlantirish	239
Ergalieva J.A. Maktabgacha yoshdagi bolalarda turli yosh guruhlarida intellektual ko'nikmalarini rivojlantirish	244
Tursunov I.G., Narimbetova Z.A. Boshlang'ich ta'limda matematika va uni o'qitish metodikasidan laboratoriya mashg'ulotlar xususiyatlari	249
Xalilova Z.Z. Boshlang'ich ta'limda tanqidiy fikrlashga o'rgatishning 7 usuli	255
Jurayev O.T. Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini matematika o'qitishda kompyuter vositalaridan foydalanishga tayyorlash imkoniyatlari haqida	258
Qo'shmurodova A. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida Vatanga e'tiqod, vatanparvarlik tuyg'ularini rivojlantirish imkoniyatlari	264
Мамажонова Х.Ш. Мактабгача ёшдаги болаларга атроф-олам билан таништириш методикаси	268
Қодирова Д. Мактабгача ёшдаги болаларда креатив ёндашув асосида инновацион фикрлаш куникmalarини шакллантириш	273
Dauletmuratova A. Bo'lajak boshlang'ish sinf o'qituvchilarining diskursiv kompetensiyasini rivojlantirish ilmiy-nazariy asoslari	277
Saburov D. «Boshlang'ish sinf o'quvchilarning tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirishning ilmiy- amaliy ahamiyati	282
Мамажонова Х.Ш. Мактабгача ёшдаги болаларга атроф-олам билан таништириш методикаси	289
Altıbayeva G.M. Maktabgacha yoshdagi bolalarni intellektual qobiliyatini shakllantirish tizimini takomillashtirish yo'llari	296
Jumasheva G., Daniyarova Sh., Xaytmetova Sh. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bayram etaliklarini tashkil etishning mazmun-mohiyati	302

Генжемуратов Б.О., Жуманиязова Д.Е., Хайтиметова Ш.Ф. Мактабгача катта ёшдаги болаларда ижодий тадқиқотчилик малакаларини шакллантиришнинг назарий асослари	307
Abdixodirova G. E. "4 k" modeli ko'nikmalari asosida boshlang'ich sinflarda yangi avlod darsliklarini o'qitishning uslubiy jihatlari	312
Jumamuratova G., Azizova T. Boshlang'ich sinfda zamonaviy texnologiyalaridan foydalanish	318
Jumamuratova G., Azizova T. Boshlang'ich sinfda qo'llaniladigan didaktik o'yinlar	323

ТАСВИРИЙ САЪНАТ

Botirova N.R. Me'morlik obidalari vositasida o'quvchilarda vatan tuyg'usini rivojlantirishda tayaniladigan mezonlar	326
Ismailov J.J. Xalq qo'shiqlarida yoritilgan mavzularning diskursiv talqini	330

СОЦИАЛЛЫҚ ПЕДАГОГИКА

Тлеуниязова А.А. Инсан денесиндеги биоген элементтерди ўйренишнинг аҳмийети	336
Abdurahimova F.Yo'. Xotin-qizlarni qo'llab - quvvatlash tizimida tadbirkorlik ko'nikmasi va malakasining o'rni va roli	342
Ismailov J.J. Folklor nutqining maqsadi	349
Eshnazarov D.A. Texnika yo'nalishi talabalari kasbiy tayyorgarligini innovatsion yondashuvlar asosida rivojlantirish texnologiyasi mazmuni	356
Жанабаева Ш.М. Определение и правовая природа международных смешанных перевозок: терминология и классификация	364

ФИЗИКАЛЫҚ ТӘРБИЯ ҲАМ СПОРТ

Toylibaev S.M., Akmanova D.A. Velosportta erge otiriv ham velosiped pedallarini aylantiriv texnikasini o'zgesheliklari	370
Berdimuratova J.J. Awir atletika sport turi menen shugillanatuvin sporchilardin tezlik ham kush qabileterin rawajlandiriv	376
Alxamov M. R. Jas kurashshilardin fizikalik sapalarini hareketli oyinlar jardeminde rawajlandiriv	380
Ibraximov S.U. Globallashuv sharoitida bo'lajak jismoniy tarbiya mutaxassislarini tayyorlash va ularning kasbiy kompetentlik sifatlarini rivojlantirish yo'llari	386
Razaxov K.D. 16-18 yoshli kurashchi qizlarning jismoniy tayyorgarligini rivojlantirish metodikasi	391
Хасанов А.Б. Спорт таълим муассасалари фаолиятини ривожлантиришнинг илмий-назарий асослари	401
Aliyev I.B. Kurashda ko'p yillik tayyorgarlik bosqichlarining ilmiy-nazariy asoslari	409
Maxmudov B.A. Jismoniy madaniyat sohasi talabalarining ilmiy faoliyatini tashkil etish tizimini muammolari	417
Хасанов А.Б. Болалар ва ўсмирлар спортини такомиллаштиришнинг асосий муаммолари	420
Maxmudov B.A. Jismoniy madaniyat sohasida talabalarining ilmiy tadqiqot ishlarini tashkil etish mezonlari	427
Davronov O.E. Mini futbolning innovatsion yo'nalishlari asosida talabalar jamoasini tayyorlash	432
Davronov O.E. Mini-futbol bo'yicha o'quv jarayoni va talabalar jamoasini tashkil etish masalalari	436

Xalikov A.A. Boshlang'ich ta'lim yoshidagi bolalar bilan futbol mashg'ulotlarini tashkil etish metodikasi	440
Odilova F.V. Zamonaviy voleybolda hujum zarbasini bajarishning samarali turish holatiga (amplua) qo'yiladigan talablar	447
Adilshaev P. M. Boksda tik turishlar va siljib yurishlar texnikasi	451
Adilshaev P.M. Boksda tez-tez qo'llaniladigan yon tomonlama va pastdan zarbalar	457
Эшгаев С.А. Система соревновательной деятельности и пути её управления в спортивной гимнастике	466
Худойбердиев Ф.Б. Педагогическая система формирования содержания здорового образа жизни учащихся начальной школы средствами этноспорта	473

TA'LIMDA INNOVATSION KLASTERNI AMALGA OSHIRISHNING AFZALLIKLARI

Rasulov A.N.

*Chirchiq davlat pedagogika universiteti "Menejment kafedrası"
dotsenti, p.f.b.f.d. (PhD)*

Таянч сўзлар: innovatsiya, innovatsion klaster, ishlab chiqarish, spategiya, klaster, pedagogik boshqaruv, ta'lim sifatini, ta'lim-tarbiya, pedagogik innovatsiyalar, innovatsion jarayon, innovatsion faoliyat, integratsiyalashuv jarayonlar, metodologiya, metod, ta'lim samaradorligi, resurslar.

Ключевые слова: инновации, инновационный кластер, производство, стратегия, кластер, педагогический менеджмент, качество образования, образование, педагогические инновации, инновационный процесс, инновационная деятельность, интеграционные процессы, методология, метод, эффективность, ресурсы.

Key words: innovation, innovation cluster, production, strategy, cluster, pedagogical management, quality of education, education, pedagogical innovations, innovative process, innovative activity, integration processes, methodology, method, ta efficiency, resources.

Резюме:

Maqolada ta'limda innovatsion klasterni amalga oshirishning afzalliklari hamda imkoniyatlari to'g'risida fikr yuritilib, tavsiyalar berilgan.

Резюме:

В статье рассматриваются преимущества и возможности внедрения инновационного кластера в образовании и даются рекомендации.

Summary:

The article discusses the advantages and possibilities of implementing an innovative cluster in education and gives recommendations.

Prezidentimiz Shavkat Miromonovich Mirziyoyev ta'kidlaganidek, "Innovatsiya –bu kelajak degani. Biz buyuk kelajagimizni barpo etishni bugundan boshlaydigan bo'lsak, uni aynan innovatsion g'oyalari, innovatsion yondashuv asosida boshlashimiz kerak". Muayyan natijalarga erishish, maqsadlarni aniq belgilash, sifat sohasidagi ishlarning samaradorligini oshirish uchun aniq harakat dasturini taklif qilish ta'lim muassasasi xodimlarining kasbiy fazilatlarini qo'llab-quvvatlaydi va ularning pedagogik hamda metodik mahoratini oshirishlariga rag'bat uyg'otadi.

Bugungi kunda mamlakatimizda ta'limni rivojlantirish yo'lida ko'plab olimlarimiz pedagogika sohasiga o'z e'tiborlarini qaratmoqdalar. Bu o'rinda olimlarimiz pedagogik soha innovatsion jarayonlarni olib kirmoqdalar.

Chirchiq davlat pedagogika universitetining asosiy strategik ilmiy tadqiqot yo'nalishiga aylangan "Pedagogik ta'lim innovatsion klasteri modeli" uzluksiz ta'limni rivojlantirishda hamkorlik mexanizmlarini takomillashtirish bilan bog'liq yangilik sifatida ushbu jarayonni boshidan kechirmoqda. Shu munosabat bilan pedagogik ta'limga klaster modelini tatbiq etish g'oyasi muallifi, Chirchiq davlat pedagogika universiteti rektori, O'zbekiston Respublikasi fan arbobi, professor G'ofurjon Muhamedov bilan pedagogik ta'lim innovatsion klasterining afzalliklari to'grisida aytib utgan.

Ta'lim klasteri o'zida nafaqat ta'lim turlari o'rtasidagi, balki fan, ta'lim va ishlab chiqarish o'rtasidagi integratsiyalashuv jarayonlarini, shuningdek, ta'limni boshqarish, ta'lim vositalari va shakllari bilan bog'liq sohalarni ham jamlaydi. Klaster yondashuvi ta'lim berish, o'quv adabiyotlarini yaratish, pedagog kadrlar ilmiy salohiyatini oshirish, ta'lim va tarbiya uzviyligi bilan bog'liq umumiy yo'nalishlarda faoliyat olib boradi. Bu esa muammoning umumiy metodologik xarakterga ega ekanini ko'rsatadi. Ayni paytda bu umumiy yo'nalishlar ta'limni boshqarish va tashkillashtirish, ta'lim turlari va yo'nalishlari, uzviylik va integratsiyani ta'minlash, o'qitish metodlari va vositalari kabi yo'nalishlarda xususiy metodologik xarakter kasb etadi. Bu esa muammoning yechimiga nisbatan deduktiv (umumiylikdan xususiylikka kelish) usulda yondashish maqsadga muvofiq ekanligini tushuntirib utadi.

Zamonaviy adabiyotlarda pedagogik klaster tushunchasi ham mavjud. Bu tushuncha quyidagilarni bildiradi:

- ▶ ta'lim samaradorligini ko'tarish maqsadida qiziquvchi tomonlar harakatining birlashuv shakli;
- ▶ jamoani psixologik o'rganish metodi;
- ▶ pedagogik boshqaruvni optimallashtirish metodi;
- ▶ o'quv dasturlarini loyihalash metodi;
- ▶ o'qitish metodi;
- ▶ ta'lim sifatini baholash metodi;
- ▶ pedagogik metod, ya'ni tafakkur variativligini rivojlantiradi, o'rganilayotgan mavzu (tushuncha, voqea, hodisa) yuzasidan har tomonlama aloqa o'rnatish qobiliyati kabilar. Klaster yondashuvga murojaat qilishga zaruriyat – klasterning kasbiy ta'lim tizimining samaradorligini oshirish, qiziquvchi tomonlar harakatini birlashtirish xususiyatiga ega tashkillashtirish shakli sifatida ustuvorlikka egaligidadir.

Pedagogik ta'lim innovatsion klasterini muvofaqiyatli amalga oshirish uchun quyidagilar muhim ahamiyatga ega:

– “Pedagogik ta'lim innovatsion klasteri” mavzusi muhokamasiga ilmiy jamoatchilikning e'tibopini tortish;

– pedagogik ta'limni klasterlashtirishning strategik yo'nalishlari va tamoyillarini ishlab chiqish;

– mavjud meyoriy – huquqiy hujjatlarga pedagogik ta'limni klasterlashtirish bilan bog'liq o'zgartirish va qo'shimchalar kiritish;

– ta'lim klasterlari borasida ilg'or xorijiy tajribalarni ijodiy o'zlashtirish;

– pedagogik ta'lim innovatsion klasterlarini amaliyotga tatbiq etishning mexanizmlarini ishlab chiqish. Ushbu muammolarni echish pedagogik ta'lim tizimida o'zaro integratsiyani ta'minlash va samaradorlikni oshirishga nisbatan innovatsion yondashuvni talab qiladi.

Ta'lim tizimiga nisbatan bu kabi innovatsion yondashuv, agar u haqiqiy rivojlanish jarayonining mantig'iga mos keladigan bo'lsa, albatta, samaradorlikni oshiradi. Ayniqsa, ta'lim muassasalarining boshqaruv tuzilmasida mavjud muammolarga nisbatan munosib innovatsion yondashuvlar joriy qilinsa, mavjud vaziyatni oldindan baholay olish, hodisalarning rivojlanishini to'g'ri taxmin qilish, o'z vaqtida choralar ko'rish va tashkiliy boshqaruv tuzilmasiga tuzatishlar kiritish imkoniyatlari paydo bo'ladi. Ta'lim tizimi klasteri bu kabi muammolarning echimiga nisbatan to'g'ri yondashuvni qaror toptiradi. Zero, klasterli integratsiya jarayonlari moddiy, moliyaviy, texnologik, informasion, uslubiy va kadrlar sohasidagi barcha resurslarni jalb qilganligi bilan ham eng kuchlisi, deb e'tirof etiladi. Klaster moslashuvchan tarzda o'z tuzilmalari uchun boshqaruv tizimini qurish, o'zaro ishonchni ta'minlash uchun haqiqiy rivojlanishni oldindan aytish (prognozlash) imkonini beradi.

Ta'lim tizimining tarkibiy qismlarida sifat o'zgarishlari bo'lishi, mazmunli faoliyat, umumiy va maxsus boshqaruv funksiyalari, dasturlari, texnologiyalari va usullari, ishtirokchilarning kadrlar salohiyatini rivojlantirishi bilan bog'liq jarayonlar klaster muhitini yaratish imkoniyatini beradi.

Pedagogik ta'limni klasterlashtirish bilan bog'liq ilmiy-amaliy ishlarni muvaffaqiyatli amalga oshirish, ularda samaradorlikka erishish uchun bizdan mavjud texnologik va ilmiy infrastrukturani jarayonga moslashtirish, hamkorlik ko'p tomonlama manfaat keltirishini anglashlariga imkon yaratish, klasterni rivojlantirishning puxta o'ylangan strategiyasini, loyihani muvaffaqiyatli boshqarishning usul va yo'llarini ishlab chiqish, qatnashchilar o'rtasida tezkor axborot almashish imkoniyatini yaratish zarur bo'ladi.

Yangi O'zbekiston sharoitida biz pedagogik ta'lim klasterining quyidagi tamoyillarini taklif qilamiz:

- ▶ tabiiy aloqadorlik, klaster sub`ektlari o`rtasidagi hamkorlik, aloqadorlik masalasining tabiiyligi, ya`ni bog`liqlik maslasining hududiy, sohaviy yoki vazifaviy jihatdan ob`ektivligi;
- ▶ uzviylik, klaster sub`ektlarining o`zaro bog`liqlikda zanjir hosil qilishi, zanjirni hosil qiluvchi har bir bo`g`inning o`zining aniq vazifalariga ega ekanligi;
- ▶ izchillik, klaster sub`ektlarining vertikal yagona chiziqda joylashuvi, bunda quyidan yuqoriga, oddiydan murakkabga qarab bosqichma-bosqich harakatlanish tendensiyasiga amal qilinishi;
- ▶ vorisiylik, klasterning avlodlar almashinuvidagi roli, t`yutorlik faoliyati, pedagogik ta`limni klasterlashtirish natijasida sub`ektlarning malakali pedagog xodimlarga bo`lgan ehtiyojining muntazam qondirilishiga erishish;
- ▶ zamonaviylik, sohaga oid zamonaviy ilm-fan yutuqlarini tizimga joriy qilish, ilg`or xorijiy tajribalarni o`zlashtirish, axborot-kommunikasiya texnologiyalaridan oqilona foydalanish;
- ▶ yo`naltirilganlik, klaster doirasida amalga oshirilayotgan har bir faoliyat turining aniq maqsadga yo`naltirilganligi, kutilayotgan natijalarning oldindan chamalash va baholash imkoniyatining mavjudligi;
- ▶ maqsadning mushtarakligi, klaster sub`ektlarining xususiy maqsadlaridan tashqari global aspektidagi yagona maqsad atrofida birlashuvi;
- ▶ manfaatlarning xususiyliigi, pedagogik ta'lim klasteri modelida har bir sub`ektning huquqiy, ijtimoiy, iqtisodiy jihatdan manfaatdor bo`lishi, sub`ektlarining xususiy manfaatlari pirovardida umumiy manfaat uchun xizmat qilishi;
- ▶ o`zaro nazorat, klaster modeli doirasida birlashgan ta'lim sub`ektlarining o`zaro yagona tizimni hosil qilishi va bu tizimning nuqsonsiz ishlashidan har bir sub`ektning manfaatdor ekanligi, ma'lum sub`ektida yo`l qo`yilgan xato yoki kamchilik boshqa sub`ektlarning faoliyat samaradorligiga ta'sir ko`rsatishi, sub`ektlar faoliyatini o`zaro baholash tizimining yo`lga qo`yilishi.

Yuqoridagi tamoyillardan kelib chiqqan holda pedagogik ta'lim klasterini yaratishda bir nechta muhim yo`nalishlarni belgilab olish mumkin bo`ladi. Ular quyidagilardan iborat:

birinchidan, klaster sub`ektlari o`rtasida umumiy maqsadning mavjudligi; ikkinchidan, sub`ektlarning birgalikdagi faoliyatining huquqiy asosga egaligi;

uchinchidan, klaster doirasida birlashgan sub`ektlar o`rtasidagi o`zaro manfaatli munosabatlar tizimi;

to`rtinchidan, boshqaruv mexanizmini muvofiqlashtirilganligi; beshinchidan, sub`ektlar tomonidan amalga oshirilaётган ishlarning umumiy maqsaddan chekinilmasligi;

oltinchidan, sub`ektlar o`rtasida o`zaro nazorat tamoyiliga amal qilish. Pedagogik ta`lim klasteri tizimda mavjud muammolarni, o`z navbatida, uning kuchli va kuchsiz tomonlarini aniqlashga imkoniyat yaratadi.

Klasterda ishlarning holati haqida ma`lumotlarning juda ob`ektiv bo`lishi muhim ahamiyatga ega. Klaster yordamida hukumat, ta`limni nazorat qiluvchi davlat idoralari klaster amal qiladigan mintaqadagi ta`limni rivojlantirish uchun amalga oshirilgan tajriba va tadqiqot natijalarini samarali qo`llashlari mumkin bo`ladi. Ta`limga nisbatan klaster yondashuvi boshqaruv organlariga tizim ichida samarali o`zaro ta`sir o`tkazish uchun muayyan vositalar bilan ta`minlash, muammolarni yaxshiroq tushunish, mintaqada rivojlanishning ilmiy asoslarini rejalashtirish imkonini beradi.

Tajribalar ko`rsatadiki, yuqoridagi tavsiyalarga amal qilish orqali ta`limda innovatsion klasterni amalga oshirishda ta`lim va tarbiya samaradorligiga erishish mumkin bo`ladi.

Adabiyotlar:

1. Mukhamedov, G. I., Khodjamkulov, U. N., Shofkorov, A. M., & Makhmudov, K. S. (2020). Pedagogical yeduction cluster: content and form. ISJ Theoretical & Applied Science, 01 (81), 252.
2. Usarov J. Using Teaching Methods for Development Student Competencies //International Journal of Progressive Sciences and Technologies. – 2019. – T. 15. – №. 1. – С. 272-274.
3. Rasulov A.N. Umumiy o`rta ta`lim maktablarida zamonaviy ta`lim klassteri sharoitida iqtisodiyot bilim asoslari fani o`qitishning zarurligi. //“Xalq ta`limi” 2022 - №2. -Б. 10-12.
4. Rasulov A.N. Zamonaviy ta`lim klassteri sharoitida iqtisodiyot bilim asoslari fanini o`qitish metodikasini takomillashtirish. //Муғаллим ҳәм үзликсиз билимлендириу Илимий-методикалық журнал. Нөкис, 2022 - №2/1.-Б. 65-68.
5. Po`latov Sh.P. Ta`lim menejmenti yoxud ta`lim muassasasini ilmiy-metodik boshqarishga innovatsion yondashuv./ T.: “Yosh kuch”.2022 y.

